

**THE UNITED REPUBLIC OF TANZANIA
NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
ADVANCED CERTIFICATE OF SECONDARY EDUCATION
EXAMINATION**

121/1

KISWAHILI 1

(Kwa Watahiniwa Wasiokuwa Shuleni tu)

Muda: Saa 3

Jumatatu, 8 Februari 2010 asubuhi

MAELEKEZO

1. Karatasi hii ina maswali kumi na tatu (13) katika sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali matano (5) kwa kuchagua swali moja (1) kutoka kila sehemu.
3. Kila swali lina alama ishirini (20).
4. Simu za mkononi haziruhusiwi katika chumba cha mtihani.
5. Andika Namba yako ya Mtihani katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

Karatasi hii ina kurasa 5 zenye maandishi.

SEHEMU A (alama 20)

HISTORIA YA KISWAHILI

1. "Kuitena lahaja moja ili itumike kwa minajili ya kukisafirisha Kiswahili ilikuwa na kasoro zake." Jadili kasoro hizo.
2. "Usanifishaji wa lugha huru lugha ulinganifu wa matumizi, maana na tahja ya msamiati wa lugha husika." Jadili ukweli wa hoja hiyo.
3. Jadili muathiriano wa Kiswahili na lugha nyingine za Kibantu.

SEHEMU B (alama 20)

SARUFI

4. Fafanua dhima tano (5) za mofimi kwa kutumia mfano mmoja wa sentensi kwa kila dhima.
5. "Kila sentensi ni tungo lakini si kila tungo ni sentensi." Fafanua usemi huu kwa kutumia mifano mitatu (3).
6. Njia za mwamisho wa ngeli zina udhaifu. Fafanua udhaifu wa mwamisho huo kwa kutoa mifano mitano (5).

SEHEMU C (alama 20)

MATUMIZI YA LUGHA

7. "Usanifishaji wa lugha huu sanaa." Jadili usemi huu kwa kutoa hoja madhubuti.
8. Lugha ya Kiswahili ina maneno yanayokuwa na maana zaidi ya moja. Eleza namna ya kuainisha tofauti hizo za maana kwa kutumia mifano mitano.
9. "Misimu ina tabia ambazo watumiaji wa lugha hawana budi kukubaliana nazo." Fafanua tabia hizo kwa kutumia mifano mitano (5) ya sentensi.

SEHEMU D (alama 20)

UTUNGAJI

10. Jifanye wewe ni Mkuu wa Shule ya Sekondari ya Kiandani, S. L. P. 2010, Bamba. Andika barua kwa Mkurugenzi wa Mitalaa, S.L.P.1020 Dar es Salaam ya kuomba kutumiwa orodha ya vitabu vipya vilivyopendekezwa kwa Fasihi ya Kiswahili vinavyotokana na Muhtasari mpya.
11. Andika insha ya mabeno yasiyozidi mia mne (400) na yasiyopungua mia tatu (300) kuhusu Afrika na kombe la dunia mwaka 2010.
12. Jifanye wewe ni Afisa Elimu wa Wilaya ya Kinuika Mori uliyevalikwa katika tafaia ya kumwaga Mkuu wa Shule ya Sekondari ya Mala aliyepewa wadhifa mwingine. Andaa hotuba makayeitoa siku hiyo.

SEHEMU E (alama 20)

UFAHAMU

13. Sonua habari hii kisha jibu marwali yanayofuata.

Najum alipopiga hodi nyumbani kwa Bwana Msa, Kikwajumi karibu na na Mnaazi Mmoja, alitikiwa na mtoto mdogo aliyekuwa akicheza mlangoni. Wakati ule Bwana Msa alikuwa msaluni akioga, naye amekwisha kuagiza kuwa yeyote atakayekuja ana ruhusa ya kuingia ndani amngojee. Najum alikuwa kijana wa Kiarabu wa unari wa miaka ishirini na mitano, lakini nywele zake za kipilipili na pua yake alionyesha waziwazi yeye ni **suriama**.

Najum karudi jana kutoka shamba yeye na Bwana Msa, baada ya **kukunjwa tanga** la Bwana Ali.

Sebuleni kwa Bwana Msa, alikoingia Najum hapakuonesha kuwa ni mahali pa kupanuzika na kuzungumza. Viti vilikuwa viwili tu, kimoja kimesukumwa chini ya mvungu wa meza iliyokuwapo chini ya ukuta baina ya **mashubaka** mawili; cha pili kimekaa ovyo tu, katikati ya chumba. Hapana picha hata moja ukutani. Ila katikati ya ukuta wa meza ilikuwepo saa nyeusi ya Japan imetundikwa kwa juu na chini yake ilikuwepo **rafu**. Pembema pa mlango palikuwepo kabati la nguo kochini, akakivuta kiti kilichokuwepo chini ya meza, **akakaa**.

Najum alikiri kwamba elimu kama ile aliyo nayo Bwana Msa hakosi aliipata katika kile kitabu chake kitiwacho. Kinyume cha Mambo, kisichomtoka mlikoni na anachokisoma popote anapopata nafasi. Najum aliendoka juu ya kiti akakitafuta kitabu hicho tangu juu ya meza hata juu ya rafi, asikione. Basi alirudi kukaa kitako. Na hapo tena alipopapasa katika kiti lililokuwa limevikwa juu ya mgongo wa kile kiti alichokafika, mara alirusha mikono wake kama mtu aliyetimwa na nge, na alipotazama kidole chake aliona kinatoa damu. Nini kilichomwuma vile? Aliondoka tena juu ya kiti, akachutama ili none kilichomwuma. Kumbé ilikuwa sindano iliyogachikwa juu ya mfuko uliofungwa nehani na umewahi kushonwa nusu. Najum kilimjia kicheko. Akacheke. Lakini kabla hajanyamaza kicheko chake, alisimama ghafula, akatambua macho mlangoni kuma mtu aliyepandwa na shetani au aliyedua jini. Kwa kweli hasa, Najum aliona mtu mweusi kama masizi amesimama mlangoni kimya akitazama nyendo zake, naye hana habari.

Kwa hakika, hakuna haja ya kufadhaika kwa namna ile kwa jambo lililofadhaisha; lakini kwa dalili, sindano iliipata vema hata asiweze kusikia mlio wa viatu vya miti Bwana Msa alipokuwa anatoa kuoga akanikuta yeye anashughulika na kiti lake. Lakini alipomjua kuwa ni yeye, kicheko chake kiliendelea kwa sauti kubwa juu ya meza, vitabu na karatasi vimekawanyika mchafu koge; lakini daktari moja lililokuwa wazi na kalamu jitu yeye, ilionesha kuwa Bwana Msa alikuwa akiandika kabla ya kwenda msalati kuoga. Najum alivyotuliza jicho lake juu ya daktari hiyo aliona maneno yaliyokuwa kwake ni **kichina**. Najum aliyasoma kirohoroho "Shibe Kamwamini njaa, na kwa hiyo akampa chukula amwekee." Najum akaendelea kusoma "Lakini Njaa alipomwona shibe kaondoka, alikichukua chakula chote akakiangamiza tumboni mwake."

Najum alikuwa tayari kumwamini kwa folote atakalosema, ingawa alikuhaali kuwa ni vigumu wakati mwingine mageno yake kufahamika. Bwana Msa maneno yake makubwa anapotaka kumfahamisha mtu jinsi uhongo wake unavyofanya kazi, yalikuwa "Ukitaka kujua asili ya mwangaza ingia gizani au "Ukitaka kujua raha ya mtu aliyesoma, tazama tabu ya mtu asiyesoma."

Maswali

1. Toa maana ya maneno yaliyokolezwa wipo katika habari hii.
2. Mwandishi anatoa ujumbe gani kwa haditha yake?
3. Eleza wasifu wa Bwana Msa na Najum katika habari uliyosoma.
4. Mwandishi anaposema, "Shibe Kamwamini njaa, na kwa hiyo akampa chukula amwekee, lakini Njaa alipomwona Shibe kaondoka, alikichukua chakula chote akakiangamiza tumboni mwake."

chakula chote akakiangamiza tumboni mwake." Unapata taswira gani katika usemi huu?

- (e) Unafikiri ni sababu zipi zilizomfanya Najum kujiwa na kicheko wakati alipochoziwa na sindano. Toa sababu mbili.
- (f) Kwa maoni yako unafikiri ni kwanini Najum alihisi kuwa elimu aliyokuwa nayo Bwana Msa ilitokana na kusoma kitabu kilitwacho "Kinyume cha Mambo".
- (g) "Ukitaka kujua usili ya mwanga ingia gizani" Usemi huu una maana gani? Methali gani ina maana sawa na usemi huu?